

12 Φεβρουαρίου 2013

Ο Μητροπολίτης Νέων Πατρών Χρυσανθος Δαλλαπόρτας ή Δελλαπόρτας

Ορθοδοξία / Εκκλησιαστική Ιστορία

Ειρήνη Κασάπη





Η προσωπικότητα και η δράση του μητροπολίτη Νέων Πατρών Χρυσάνθου παρουσιάζει πολλαπλό ενδιαφέρον, αφενός εξαιτίας των συγκεχυμένων και αντιφατικών πληροφοριών που σώζονται για το πρόσωπό του, καθ' ον χρόνο βρισκόταν στο θρόνο της μητροπόλεως, και αφετέρου λόγω της εμπλοκής του στα πολιτικά δρώμενα της ρωσικής αυτοκρατορίας και των αινιγματικών ταξιδιών του σε χώρες της Μέσης και Άπω Ανατολής μετά το τέλος της αρχιερατείας του.

Καταρχάς για το βίο του μάς είναι γνωστό ότι καταγόταν από το Ληξούρι της Κεφαλληνίας, είχε γεννηθεί το 1741 και έφερε το κοσμικό όνομα Χαρίσιος ή Ευθύμιος (Gaudenzio) Δαλλαπόρτας ή Δελλαπόρτας[1]. Ο ίδιος ήταν λόγιος κληρικός και πολιτικός και είχε λάβει τη μόρφωσή του στην Κωνσταντινούπολη και την Πάτρα. Στο θρόνο της μητροπόλεως Νέων Πατρών (Πατραντζικίου-Υπάτης) [2] ανήλθε μετά το θάνατο του μητροπολίτη Γερασίμου[3], οπότε έλαβε το όνομα Χρυσάνθος, αλλά στη μητρόπολη παρέμεινε για μικρό χρονικό διάστημα, επειδή κατά μια εκδοχή, ως φίλα προσκείμενος στους Ρώσους απειλήθηκε από τους Οθωμανούς με θάνατο και για το λόγο αυτό μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, όπου και υπέβαλε την παραίτησή του από το θρόνο[4].

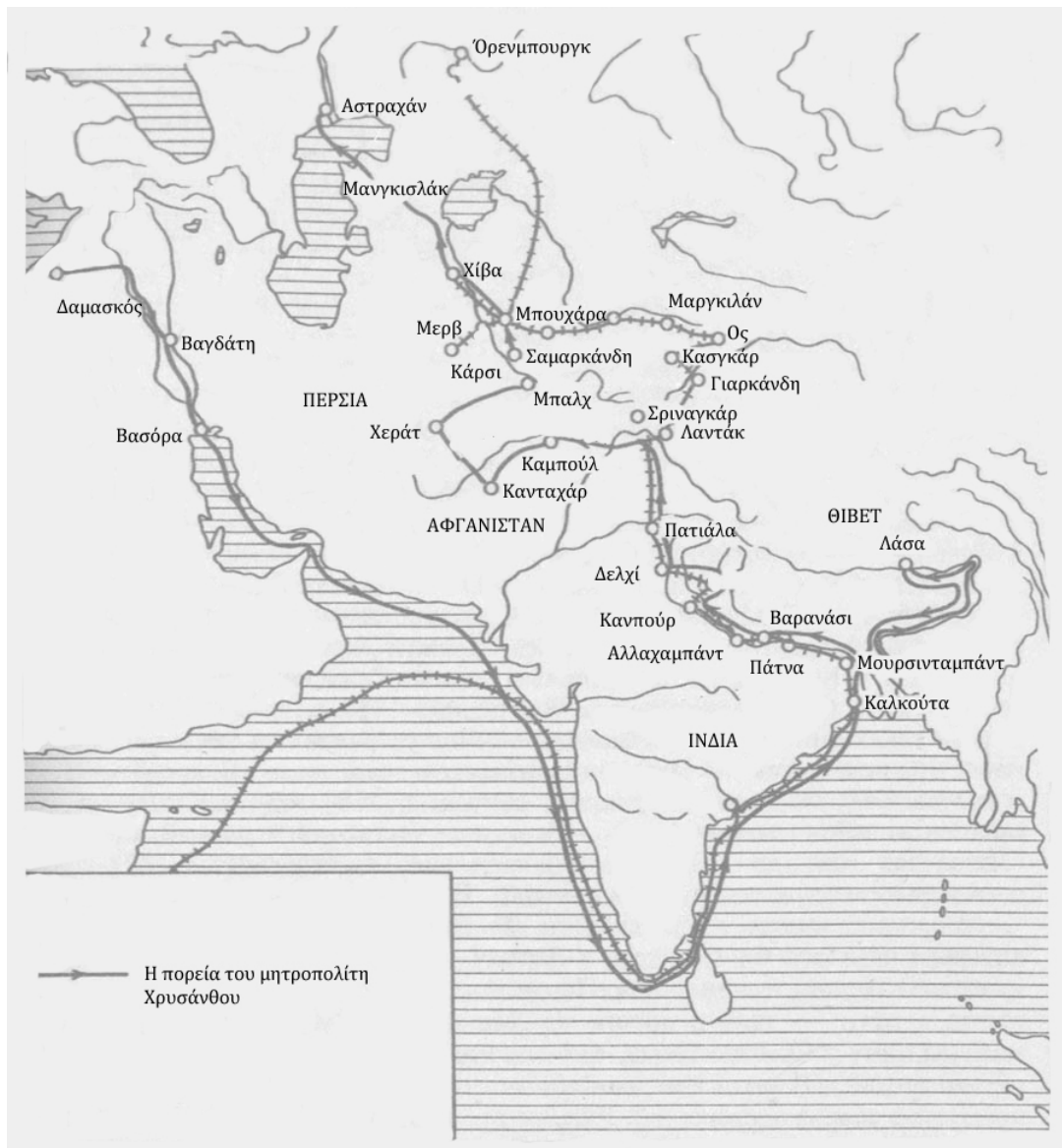
Από κώδικα της μητροπόλεως Νέων Πατρών ωστόσο, συνταχθέντα από τον Άνθιμο, αρχιδιάκονο του μητροπολίτη Πολυκάρπου (1792-1819), πληροφορούμεθα ότι οι λόγοι για τους οποίους ο Χρυσάνθος παραιτήθηκε από το θρόνο της μητροπόλεως ήταν διαφορετικοί. Σύμφωνα με τον Άνθιμο, ο Χρυσάνθος ήταν

περιορισμένης μορφώσεως και υψηλής οίσεως άνθρωπος και εξαιτίας του χαρακτήρα του ήγειρε ταραχές μεταξύ των τοπικών αρχών. Έστρεψε τους προύχοντες κατά του ηγέτη των χριστιανών Χατζή-Χρήστου Αναγνώστου Οικονόμου και, όταν τελικά οι δύο πλευρές συγκρούστηκαν και ηττήθηκαν όσοι ήταν με το μέρος του Χρυσάνθου, ο ίδιος, για να γλυτώσει, κατέφυγε στην Κωνσταντινούπολη. Παρόλο που του ζητήθηκε να επιστρέψει στην έδρα του, έμεινε εκεί δύο χρόνια και τελικά παραιτήθηκε από το θρόνο του οικεία βουλήσει[5]. Έπειτα απεστάλη από τον Πατριάρχη στο Άγιον Όρος ως έξαρχος, αλλά και από εκεί, για βιοποριστικούς λόγους, μετέβη στη Σμύρνη και όντας νους επιχειρηματικός και επιτήδειος κατέληξε στην Κριμαία, όπου κατόρθωσε να διακριθεί για την οξύνοια του πνεύματος και τις διοικητικές του ικανότητες. Έπεισε τους κατοίκους της περιοχής να ζητήσουν την προστασία της αυτοκράτειρας της Ρωσίας Μεγάλης Αικατερίνης και παρουσιάστηκε στην ίδια ως επίτροπός τους, δηλώνοντας υποταγή, με συνέπεια να λάβει από εκείνη εξαιρετικές τιμές και αξιώματα[6].

Οι πληροφορίες αυτές για τη λαμπρή πολιτική του σταδιοδρομία στη Ρωσία δεν έχει καταστεί δυνατόν να επιβεβαιωθούν, αλλά, ενώ φαίνονται υπερβολικές, δεν είναι παντελώς αβάσιμες. Πράγματι ο ίδιος συνέχισε τις δραστηριότητές του μετά το τέλος της αρχιερατείας του και επιδόθηκε σε περιηγητικές αναζητήσεις σε πολλές χώρες της Μέσης και Άπω Ανατολής, καθώς και περιοχές της ρωσικής επικράτειας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από ρωσικές πηγές που έχουμε πλέον στη διάθεσή μας και ανασυνθέτουν την προσωπικότητα του μητροπολίτη και φωτίζουν περαιτέρω την εκεί σταδιοδρομία του[7].

Σύμφωνα με τις πηγές αυτές, ο Χρυσάνθος, ο οποίος ήταν πρώην μητροπολίτης Νέων Πατρών, βρέθηκε στο Αστραχάν της Ρωσίας τη 13^η Μαΐου του έτους 1795 και, όταν ρωτήθηκε από το Κονιστόριο του Αστραχάν για την καταγωγή του, εκείνος εξήγησε ότι ήταν Έλληνας το γένος και καταγόταν από Βενετούς ευγενείς, ονομαζόταν Χρυσάνθος, ήταν πρώην μητροπολίτης Νέων Πατρών, περιοχής που βρίσκεται κοντά στην Αθήνα, και το επώνυμό του ήταν Κονταρίνι. Είχε χειροτονηθεί μητροπολίτης στην Κωνσταντινούπολη το έτος 1774[8] από τον πατριάρχη Σαμουήλ τον Χατζερή (β' πατριαρχεία 17 Νοεμβρίου 1773-24 Δεκεμβρίου 1774), αλλά στην οικεία του επαρχία έδρα σε μόλις δέκα χρόνια (1774-1784), καθώς εξαιτίας καταπιέσεων από τον τοπικό πασά αναγκάστηκε να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη. Τότε ο πατριάρχης Γαβριήλ Δ' (1780-1785) τον απάλλαξε γενικώς από τα μητροπολιτικά του καθήκοντα και ο ίδιος έπειτα κατευθύνθηκε από φιλομάθεια σε μονές του Λιβάνου και της Συρίας. Από εκεί βρέθηκε στην πόλη Αλέπ[9] και έπειτα με κάποιους Άγγλους εμπόρους πέρασε διά του ποταμού Ευφράτη στον Περσικό Κόλπο, τη Μασκάτ[10] και τη Σαουδική Αραβία. Στη συνέχεια μετέβη στο Σουράτ στην Ινδία και κατόπιν από τη Βεγγάλη

στο Θιβέτ, όπου, παραδόξως για έναν ορθόδοξο μητροπολίτη, του επετράπη η είσοδος στη Λάσα και η γνωριμία με τον ενδεκαετή Δαλάι Λάμα. Το αίτημά του ωστόσο να επισκεφθεί την Κίνα δεν έγινε δεκτό και έτσι μέσω του Κασμάρ ο Χρυσάνθος πήρε το δρόμο της επιστροφής. Μετέβη στην Καμπούλ και το Μπαλχ στο Αφγανιστάν, την Μπουχάρα και τη Χίβα στο Ουζμπεκιστάν, για να καταλήξει τελικά από το Μανκισλάκ και την Κασπία Θάλασσα στο Αστραχάν, όπου εξέφρασε την επιθυμία να επιστρέψει στην πατρίδα του, αφού πρώτα επισκεπτόταν τη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη. Έχοντας όμως λάβει γνώση των ανωτέρω, ο επίσκοπος του Αστραχάν Πλάτωνα, και σε συνάρτηση μάλιστα με προηγούμενα συνοδικά διατάγματα (1785 και 1794), έκρινε ότι η παραμονή του Χρυσάνθου στη Ρωσία δεν σχετιζόταν με πνευματική υπόθεση και τον παρέπεμψε στην αρμόδια τοπική διοίκηση του Καυκάσου. Εκεί ο στρατηγός-διοικητής του Ριαζάν, Ταμπώφ και Καυκάσου κόμης Gudovich τον έστειλε με ανώτατη διαταγή στην Πετρούπολη, στη Λαύρα του Αλεξάνδρου Νιέφσκυ, με εντολή να συνοδεύεται από το σημαιοφόρο Tadishchev, ο οποίος θα ήταν και διερμηνέας του κατά τη διάρκεια της παραμονής του εκεί, ενώ με νέο διάταγμα του έτους 1797 χορηγήθηκε στον Χρυσάνθο άδεια παραμονής στην επαρχία του Εκατερινοσλάβ και ετήσιο επίδομα 500 ρουβλίων. Εν τέλει ένα έτος αργότερα ο Χρυσάνθος μετέβη στη Θεοδοσία της Κριμαίας, όπου και εγκαταβίωσε τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Η παραμονή του στην Κριμαία κατά τις αρχές του 19^{ου} αιώνα επιβεβαιώνεται μάλιστα και από μια ελληνική πηγή, την αλληλογραφία της ιεράς μονής Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο, όπου αναφέρεται ότι ο Χρυσάνθος, πρώην μητροπολίτης Νέων Πατρών, περί το έτος 1808 βρισκόταν στη Σεβαστούπολη[11].



Πέραν των ανωτέρω στοιχείων όμως έχουμε στη διάθεσή μας, έστω και σε ρωσική μετάφραση, τις λεπτομερείς σημειώσεις που κράτησε ο ίδιος ο μητροπολίτης καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου του στη Μέση και Άπω Ανατολή. Οι σημειώσεις αυτές απευθύνονται στον πρίγκιπα Πλάτωνα Αλεξάνδροβιτς Zubon, ευνοούμενο της Μεγάλης Αικατερίνης, προς ενημέρωση του νεώτερου αδελφού του κόμη Βαλεριανού Zubon ενόψει της εκστρατείας του τελευταίου στην Περσία το έτος 1796[12], ενώ σώζονται και άλλες σημειώσεις προς το ρώσο υπουργό Εμπορίου N. P. Rumyantsev[13]. Οι πρώτες φέρουν χαρακτήρα στρατιωτικού οδηγού και εστιάζονται στην περιγραφή της ιστορίας και της πολιτικής καταστάσεως των περιοχών που βρίσκονταν στα νώτα της ρωσικής αυτοκρατορίας από την Περσία έως και τις Ινδίες. Βρίθουν από πληροφορίες για τοποθεσίες στρατηγικού ενδιαφέροντος για τη Ρωσία και για τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων ντόπιων φυλών και εθνοτήτων, ενώ είναι σαφές ότι έχουν συνταχθεί ως μία μορφή αναγνωρίσεως εδάφους για την εξυπηρέτηση των ρωσικών πολιτικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή[14].

Πιο αναλυτικά στις σημειώσεις αυτές ο Χρυσάνθος προτείνει στον πρίγκιπα Zubov τη σύναψη συμμαχίας της Ρωσίας με την Περσία, βασιζοντας την πρότασή του αυτή αφενός στις επικρατούσες πολιτικές συνθήκες που γνώρισε κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του στην περιοχή και αφετέρου στις παρατηρήσεις του πάνω στις διαμορφωθείσες σχέσεις μεταξύ των διαφόρων ντόπιων φυλών και εθνοτήτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο η έκθεσή του ασχολείται κυρίως με την περιγραφή των περιοχών της Περσίας ως στρατηγικών σημείων για την πολιτική της Ρωσίας στην Ασία και παράλληλα την περιγραφή των φυλών που κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή μαζί με τις εκτιμήσεις του για τις διαθέσεις τους έναντι της ρωσικής αυτοκρατορίας. Βάσει αυτών των στοιχείων οι Πέρσες, οι οποίοι ασφυκτιούσαν υπό την πίεση των Ουζμπέκων και των Αφγανών εξαιτίας της καταλήψεως από τους τελευταίους πολλών περσικών εδαφών, θα ήταν δυνατόν να αποτελέσουν ιδανικό σύμμαχο για τη ρωσική αυτοκρατορία, δεδομένου ότι η Ρωσία, παρουσιαζόμενη ως απελευθερώτρια δύναμη των εδαφών τους, θα αποκόμιζε πολλαπλά οφέλη, αφενός επειδή θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί και να αξιοποιήσει προς ίδιον όφελος τον ορυκτό πλούτο της περιοχής και αφετέρου θα καθίστατο εφικτό να χρησιμοποιήσει τα μέρη εκείνα ως ορμητήριο για την προώθησή της στα στρατηγικού ενδιαφέροντος ενδότερα της Ασίας. Συμφέρον σχέδιο, κατά το μητροπολίτη Χρυσάνθο, θα ήταν η Ρωσία καταρχάς να χρησιμοποιήσει την πόλη Αστραμπάντ[15] ως ασφαλές καταφύγιο για τα στρατεύματά της και έπειτα το ενδιαφέρον της να στραφεί προς τη Χίβα[16], επειδή επρόκειτο για μια πόλη πλούσια σε φυσικούς πόρους, οι κάτοικοι της οποίας ήταν φίλα προσκείμενοι στη Ρωσία, δεδομένου μάλιστα ότι μεγάλο ποσοστό αυτών αποτελούνταν από Ρώσους αιχμαλώτους[17].

Αντίστοιχα με τους κατοίκους της Χίβα παρόμοια συμμαχία με τους Ρώσους, κατά τον Χρυσάνθο, θα επιθυμούσαν και οι τοπικές φυλές του Μανγκισλάκ[18] που μεταξύ τους βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί κατάλληλα από τη ρωσική διπλωματία παραμονές μιας επικείμενης ρωσικής πολεμικής επιχειρήσεως στην περιοχή, καθόσον το Μανγκισλάκ ήταν εξίσου πλούσιο σε μεταλλεύματα και κυρίως μαζί με το Αστραμπάντ αποτελούσε τη συντομότερη και ασφαλέστερη οδό για τη Χίβα[19].

Παράλληλα με αυτό το στρατηγικό σχέδιο η Ρωσία θα μπορούσε να στραφεί προς το χαγανάτο της Μπουχάρας, το οποίο αποτελούσε πρόσφορο και εξίσου πλούσιο σε ορυκτά και πολύτιμα μέταλλα έδαφος. Για το σκοπό αυτό ο Χρυσάνθος συνεχίζει την περιγραφή του, παρουσιάζοντας με λεπτομέρειες στο ρώσο πρίγκιπα αρχικά το φυσικό κάλλος της περιοχής σε αντιδιαστολή με τα βάρβαρα έθνη των κατοίκων της, και έπειτα προβαίνει σε λεπτομέρειες και ιστορικά στοιχεία σχετικά με τη διοίκηση του χαγανάτου και τη στρατιωτική του ισχύ. Εξαιρετικά

ενδιαφέροντα και ενδεικτικά του ρόλου του μητροπολίτη Χρυσάνθου στην περιοχή είναι τα στοιχεία που παρέχονται αναφορικά με τις πολεμικές τακτικές των διαφόρων εθνοτήτων που κατοικούσαν στα εδάφη του χαγανάτου και κυρίως οι λεπτομέρειες για τα τρωτά τους σημεία στην άμυνα επιλεγμένων στρατηγικών στόχων, όπως για παράδειγμα το έως τότε απόρθητο φρούριο του Μπαλχ[20].

Κατ' αντίστοιχο τρόπο ο Χρυσάνθος περιγράφει στη συνέχεια τα εδάφη του σημερινού Αφγανιστάν, εστιάζοντας την προσοχή του ιδιαίτερα στη χαρτογράφηση της Καμπούλ, της πόλεως δηλαδή που ιστορικά αποτελούσε την έδρα του Αφγανού ηγεμόνα. Επιπλέον εκθέτει αναλυτικά τη σύνθεση και τις τακτικές του αφγανικού στρατού, σημειώνοντας με έμφαση τα ισχυρά και τα ευάλωτα σημεία του, ενώ προχωρεί ακόμα και σε υποθετικούς υπολογισμούς του μεγέθους των απαιτούμενων ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων για την υπερνίκησή του. Τέλος παρέχει πληροφορίες οικονομικής φύσεως για την περιοχή και περατώνει το κεφάλαιο για την Καμπούλ, παρέχοντας στοιχεία για την ποικιλόμορφη πληθυσμιακή σύνθεσή της[21].

Για τον επόμενο σταθμό του ταξιδιού του ο Χρυσάνθος αρκείται κυρίως στην παράθεση των στρατιωτικών προτάσεων και προσωπικών εκτιμήσεων ενός άγγλου αξιωματούχου αναφορικά με τη δυνατότητα κατακτήσεως του Κασμίρ. Παράλληλα αναφέρεται στον πλούτο και το φυσικό κάλλος της περιοχής, την ιστορία και τους ανθρώπους της, ενώ δεν παραλείπει να εκφράσει τη δυσαρέσκειά του σχετικά με τα ήθη και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γηγενών κατοίκων. Αρκούμενος ωστόσο στις αναλυτικές περιγραφές του Κασμίρ από τους Άγγλους, που ήταν ήδη γνωστές στους ρώσους αξιωματούχους, ο μητροπολίτης Χρυσάνθος προχωρεί σχεδόν αμέσως σε παρουσίαση του τελευταίου του σταθμού, της Σαμαρκάνδης, στην οποία αφιερώνει μόνο λίγες γραμμές. Ο μητροπολίτης ολοκληρώνει τις σημειώσεις του με γενικής φύσεως συμβουλές προς το ρώσο πρίγκιπα για το ενδεχόμενο νέας ανιχνευτικής ρωσικής αποστολής στην Ασία και τονίζει ιδιαίτερα τον τρόπο που αρμόζει να επιλεγούν οι νέοι ρώσοι απεσταλμένοι, ώστε να μην κινήσουν υποψίες ανάμεσα στους ντόπιους. Η ενδυμασία, η κόμμωση και η ιδιότητα, αλλά και η καταγωγή παράλληλα με τα ανόμοια προς τους ρώσους φυσικά χαρακτηριστικά τονίζονται ιδιαίτερα ως απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία των ρωσικών σχεδίων στην περιοχή[22].

Συνεπώς βάσει των σημειώσεων αυτών καθίσταται φανερό ότι ο ρόλος του Χρυσάνθου ήταν να περιγράψει ως αυτόπτης μάρτυρας, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια και πιστότητα, τα εδάφη, τα οποία θα μπορούσαν να καταστούν θέατρο των στρατιωτικών επιχειρήσεων της μεγάλης ρωσικής αυτοκρατορίας στους πολέμους που διεξήγαγε εκείνη την εποχή στο νότο με σκοπό τη μελλοντική προσάρτησή τους σε αυτήν. Η ανάληψη όμως ενός τέτοιου

ρόλου από έναν έλληνα μητροπολίτη θα ήταν δυνατόν να σημαίνει ότι ο ίδιος δεν ενεργούσε αφ' εαυτού, αλλά δρούσε βάσει επίσημων κρατικών εντολών και ως εκ τούτου βρισκόταν υπό την προστασία των ρωσικών αρχών. Επιπρόσθετα οι γενικής φύσεως συμβουλές προς το ρώσο πρίγκιπα στο τέλος των σημειώσεων για το ενδεδειγμένο παρουσιαστικό και την ιδανική συμπεριφορά των μελλοντικών απεσταλμένων της Ρωσίας στη συγκεκριμένη περιοχή, που θα είχαν αντίστοιχα με το μητροπολίτη καθήκοντα, αντικατοπτρίζουν τον ίδιο τον Χρυσάνθο και θα μπορούσαν επίσης να εκληφθούν από τον αναγνώστη όχι μόνο ως αυτοδικαίωση του ίδιου για τη δράση του εκεί, αλλά και ερμηνεία της επιλογής του προσώπου του για το σκοπό αυτό από τη ρωσική κυβέρνηση. Επιπλέον η λεπτομερής περιγραφή ενδεδειγμένων στρατιωτικών στόχων και ο τονισμός γεωγραφικών σημείων στρατηγικού ενδιαφέροντος από το μητροπολίτη, καθώς και ο ιδιαίτερος ζήλος εκ μέρους του ως προς τον εκθιασμό του ασύγκριτου κάλλους των χωρών της Ασίας και του αμύθητου φυσικού τους πλούτου παράλληλα με την υποτίμηση των ηθών και της κουλτούρας των ντόπιων φυλών και λαών ενισχύουν την ανωτέρω άποψη. Φαίνεται ότι εκφραζόμενος με τον τρόπο αυτό σε πολλά σημεία των σημειώσεών του ο Χρυσάνθος ουσιαστικά καλεί τη ρωσική αυτοκρατορία να επέμβει και να κυριαρχήσει με τον πολιτισμό της στα εδάφη που τα λυμαίνονται, σύμφωνα με τα λόγια του, βάρβαροι και απολίτιστοι λαοί. Τέλος η παράθεση από το μητροπολίτη στοιχείων στρατιωτικής και πολιτικής φύσεως για τις περιοχές που είχε επισκεφθεί και η παροχή λεπτομερειών εθνολογικού, κοινωνιολογικού και λαογραφικού χαρακτήρα, παράλληλα με την απόπειρα αποδόσεως του ακριβούς ιστορικού πλαισίου των εν λόγω περιοχών, αν και όχι πάντοτε επιτυχής, δηλώνουν ότι ο Χρυσάνθος διέθετε, καθώς φαίνεται, και τις γνώσεις και τις ικανότητες, αλλά και την πείρα και τις διασυνδέσεις για μια τέτοια δύσκολη αποστολή. Εξάλλου οι σημειώσεις του έτους 1805 προς το ρώσο υπουργό Εμπορίου Ν. Ρ. Rumyantsev που επικεντρώνονται στην περιγραφή των δυνατοτήτων της ρωσικής εμπορικής επεκτάσεως στην Άπω Ανατολή επιβεβαιώνουν τις παραπάνω παρατηρήσεις[23].

Συνδυάζοντας όλα τα παραπάνω στοιχεία και συνθέτοντας τις πληροφορίες γύρω από το πρόσωπο του μητροπολίτη Χρυσάνθου είναι δυνατόν συμπερασματικά να λεχθεί ότι ο μητροπολίτης Νέων Πατρών Χρυσάνθος ήταν πράγματι πνεύμα ανήσυχο και φύση περιπετειώδης. Οι ιδιότητες αυτές του χαρακτήρα του ήταν αρκετές να γίνουν αφορμή, ώστε είτε να έρθει σε σύγκρουση με τις τοπικές αρχές και να αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη μητρόπολή του καταφεύγοντας στην Κωνσταντινούπολη, είτε να εγείρει την έχθρα των Οθωμανών, με συνέπεια και στις δύο περιπτώσεις να χάσει τελικά το θρόνο του. Ήταν επίσης τολμηρός και πολυμήχανος. Είχε την ικανότητα να επινοεί τρόπους κερδοφορίας και επιβίωσης σε αντίξοες συνθήκες, ακόμα και αν αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να εργαστεί μυστικά

για τα συμφέροντα μιας ξένης αυτοκρατορίας ριψοκινδυνεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη ζωή του σε μέρη μακρινά και άγνωστα στα βάθη της Ασίας. Η ανάληψη εξάλλου μιας τόσο επικίνδυνης αποστολής για ένα μεμονωμένο πρόσωπο στις περιοχές εκείνες καθώς και η μετέπειτα εμπλοκή του στα πολιτικά πράγματα της Ρωσίας δεν αφήνουν καμμία αμφιβολία ότι ο Χρυσάνθος μετά την παραίτησή του από το θρόνο των Νέων Πατρών και για το υπόλοιπο της ζωής του εργάστηκε ως κατάσκοπος της μεγάλης ρωσικής αυτοκρατορίας. Πράγματι:

α) Οι πληροφορίες που συνέλεξε και κατέγραψε σε σημειώσεις ο μητροπολίτης Χρυσάνθος είχαν ως σκοπό την αξιοποίησή τους από τις ρωσικές αρχές ενόψει των πολεμικών ρωσικών επιχειρήσεων στην Ασία, εφόσον γνωρίζουμε ότι παραδόθηκαν στον πρίγκιπα Πλάτωνα Αλεξάνδροβιτς Zubov, τον πανίσχυρο κατά την εποχή εκείνη ευνοούμενο της Αικατερίνης της Μεγάλης, προς ενημέρωση του νεώτερου αδελφού του κόμη Βαλεριανού Zubov πριν την εκστρατεία του τελευταίου στην Περσία το έτος 1796, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι τελικά ο θάνατος της αυτοκράτειρας ανέτρεψε προς στιγμήν εκείνα τα πολεμικά σχέδια της Ρωσίας[24].

β) Το είδος των στοιχείων που συνέλεξε ο μητροπολίτης και ο τρόπος καταγραφής τους επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι ο Χρυσάνθος είχε ως αποστολή τη συγκέντρωση αμιγώς στρατιωτικού ενδιαφέροντος πληροφοριών που θα διευκόλυναν τη μετάβαση των ρωσικών στρατευμάτων στην περιοχή για την τελική επικράτησή τους επί των τοπικών ηγεμόνων. Η ακριβής επιλογή και αναλυτική περιγραφή στρατηγικών σημείων και στόχων, ο υπολογισμός του απαιτούμενου χρόνου για την κατάληψη τους από τις ρωσικές δυνάμεις, καθώς και η επισήμανση των ευάλωτων και τρωτών σημείων των αντιπάλων δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφιβολίας σχετικά με τον κατασκοπευτικό ρόλο του Χρυσάνθου στην περιοχή.

γ) Εξάλλου, όπως φαίνεται, για τη συλλογή των πληροφοριών αυτών ο Χρυσάνθος είχε προηγουμένως έλθει σε συνεννόηση με τις ρωσικές αρχές και είχε λάβει άδεια να περιηγηθεί στα εδάφη της χώρας απρόσκοπτα, έχοντας επιπλέον λάβει μεγάλο χρηματικό ποσό για τη συντήρησή και την ασφάλειά του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του. Εάν τα ανωτέρω δεν είχαν προηγηθεί, θα ήταν αδύνατον για έναν πρώην έλληνα μητροπολίτη που είχε καταφύγει στη Μικρά Ασία για βιοποριστικούς λόγους να αναλάβει με δικά του μέσα ένα τόσο πολυέξοδο και περίπλοκο ταξίδι μόνο για λόγους περιέργειας και φιλομάθειας. Εξάλλου θα είχε καταστεί αδύνατη για εκείνον η πρόσβαση στις χώρες της Ασίας και της Άπω Ανατολής, εάν δεν είχε τίποτα ο ίδιος να προσφέρει στις τοπικές αρχές και σε άλλους παράγοντες των χωρών αυτών, για να επιτρέψουν την είσοδό του και να του εξασφαλίσουν την ομαλή περιήγησή του.

δ) Αδύνατη επιπρόσθετα θα ήταν η είσοδος ενός ορθόδοξου χριστιανού ιερωμένου στις χώρες εκείνες, εάν η ιδιότητά και ο σκοπός του ταξιδιού του, καθώς και η συνεργασία του με την εποφθαλμιούσα τα εδάφη τους ρωσική αυτοκρατορία γινόταν γνωστή. Είναι ενδεικτικό ότι ο Χρυσάνθος δεν εισήλθε στη Μέση Ανατολή από τη Ρωσία, αλλά από την Κωνσταντινούπολη μετέβη αρχικά στο Λίβανο και στη Συρία, προφασιζόμενος επιθυμία να επισκεφτεί τις τοπικές μονές και έπειτα ξεκίνησε το καθεαυτό ταξίδι του προς την Περσία και την υπόλοιπη Ασία.

ε) Είναι επίσης ενδεικτικό ότι γύρω από την αποστολή του Χρυσάνθου επικρατούσε πλήρης μυστικότητα ακόμα και μέσα στη Ρωσία. Ούτε οι ρωσικές τοπικές αρχές δεν γνώριζαν επακριβώς το σκοπό της παρουσίας του Χρυσάνθου στη Ρωσία κατά την επιστροφή του από τις χώρες της Ασίας και, όταν τον οδήγησαν ενώπιον του Κονιστορίου του Αστραχάν μετά το πέρας της αποστολής του, ο επίσκοπος του Αστραχάν Πλάτωνα, που ήταν ενήμερος, ομολόγησε ξεκάθαρα ότι η παραμονή του Χρυσάνθου στην περιοχή δεν σχετιζόταν με πνευματική υπόθεση, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο οι ανώτατοι ρώσοι αξιωματούχοι γνώριζαν τη μυστική αποστολή του Χρυσάνθου. Για το λόγο αυτό έπειτα ο Χρυσάνθος παραπέμφθηκε στην αρμόδια τοπική διοίκηση του Καυκάσου και από εκεί μεταφέρθηκε με ανώτατη διαταγή στην Πετρούπολη, όπου και διαλευκάνθηκε ο πραγματικός ρόλος του μητροπολίτη.

στ) Στην Πετρούπολη ο Χρυσάνθος εγκαταστάθηκε στη Λαύρα του Αλεξάνδρου Νιέφσκυ, μετέφρασε τις σημειώσεις στα ρωσικά, ίσως με τη βοήθεια του μόνιμου κατ' εντολή διερμηνέα του, ρώσου αξιωματούχου Tadishchev, και έπειτα τις παρέδωσε στον πρίγκιπα Πλάτωνα Αλεξάνδροβιτς Zubov, περατώνοντας έτσι με επιτυχία την ανατεθείσα σε αυτόν αποστολή. Για το λόγο αυτό του χορηγήθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση τιμή ένκεν ετήσιο επίδομα της τάξεως των 500 ρουβλίων και άδεια παραμονής στην επαρχία του Εκατερινοσλάβ. Φαίνεται συνεπώς ότι ο μητροπολίτης ανταμείφθηκε για τις υπηρεσίες που πρόσφερε στη ρωσική αυτοκρατορία και κατέστη πράγματι, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, ενεργός παράγοντας των πολιτικών πραγμάτων της χώρας.

Εξάλλου δεν ήταν καθόλου σπάνιο κατά το 17^ο αιώνα Έλληνες και κυρίως ιερωμένοι να χρησιμοποιούνται από το ρωσικό κράτος για την εξυπηρέτηση των πολιτικών του συμφερόντων[25]. Αυτοί παρουσιάζονταν ως περιηγητές ευγενούς καταγωγής[26] που ταξίδευαν με το προκάλυμμα της φιλομάθειας ή της περιέργειας[27], αλλά ουσιαστικά συνέλεγαν και παρείχαν πληροφορίες που διευκόλυναν την εξωτερική πολιτική της ρωσικής αυτοκρατορίας. Ορθόδοξοι ιερείς, που το παρουσιαστικό τους απείχε κατά πολύ από τα τυπικά φυσικά ρωσικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, για να μην κινούν υποψίες ανάμεσα στους ντόπιους,

και μάλιστα Έλληνες που γίνονταν ευκολότερα δεκτοί από τους λαούς των περιοχών, στις οποίες ιστορικά είχε αφήσει τα ίχνη του ο Μέγας Αλέξανδρος, ήταν ενδεδειγμένοι για τέτοιου είδους αποστολές. Ορισμένοι από αυτούς μάλιστα ταξίδευαν μακριά από τη γενέτειρά τους και διέμεναν επί μακρόν στο εξωτερικό, προσφέροντας εκεί τις υπηρεσίες τους και καταλαμβάνοντας υψηλές θέσεις και σημαντικά οφφίκια άλλοτε από φιλοδοξία ή τυχοδιωκτισμό και άλλοτε έχοντας ως απώτερο σκοπό ένα ευγενή στόχο: την ευαισθητοποίηση των μεγάλων δυνάμεων και την εκμαίευση της αρωγής τους στην απελευθέρωση της υπόδουλης πατρίδας τους[28]. Μια τέτοια περίπτωση πρέπει να ήταν και αυτή του μητροπολίτη Νέων Πατρών Χρυσάνθου.

Σημειώσεις:

[1] Η ιστορική οικογένεια Δαλλαπόρτα ή Δελλαπόρτα (De Laporte) ήταν γαλλικής καταγωγής και εγκαταστάθηκε στην καθ' ημάς Ανατολή μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Λατίνους (1204). Βλ. Ή. Α. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς νήσου Κεφαλληνίας εἰς τόμους τρεῖς*, Τόμος πρῶτος: Βιογραφικά. Οἴκων ἱστορία. Δημοσιεύματα, Τύποις Παρασκευᾶ Λεώνη, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 91 (στο εξής: Τσιτσέλη, *Σύμμικτα*).

[2] Για τους καταλόγους επισκόπων-μητροπολιτῶν της μητροπόλεως Νέων Πατρῶν πλήρη βιβλιογραφία βλ. Δ. Β. Γόνη, «Ἐγγραφα γιὰ μητροπολίτες τῶν Νέων Πατρῶν (τέλος 16^{ου} αἰῶνα-1662)», *ΕΕΘΣΠΑ ΛΒ΄* (1997) 359-360, υποσημ. 1.

[3] Η ακριβής χρονολογία ανόδου του Χρυσάνθου στο θρόνο της μητροπόλεως Νέων Πατρῶν δεν ἔχει σαφῶς διαλευκανθεῖ, δεδομένου ὅτι το ἔτος 1782 που αναφέρεται ἀπὸ κάποιες ἐλληνικὲς μελέτες [Τσιτσέλη, *Σύμμικτα*, σ. 93, καὶ Ἰ. Βελούδου, *Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία. Ἱστορικὸν ὑπόμνημα*, Βενετία 1803², σ. 199 (στο εξής: Βελούδου, *Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία*)] δεν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ το ὑπόλοιπο ἐλληνικὸ καὶ ξενόγλωσσο πηγαιὸ υλικὸ καὶ τὴ λοιπὴ σχετικὴ με τὸ θέμα βιβλιογραφία, ὅπου ἡ ἑναρξὴ τῆς ἀρχιερατείας του εἴτε παραμένει μυστήριον [βλ. Κ. Σάθα, «Ἀνέκδοτος Κώδηξ τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν», *Ἄττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1869 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου Γ΄* (1868) 204 (στο εξής: Σάθα, «Ἀνέκδοτος Κώδηξ»), Ν. Ι. Γιαννόπουλου, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας», *Θεολογία* 14 (1936) 149 καὶ Μ. Pignatorre – Ν. Pignattore, *Memorie storiche e critiche dell' isola di Cefalonia dai tempi eroici alla caduta della Repubblica Veneta*, τ. 2, Corfu 1889, σ. 232, στο εξής: Pignatorre, *Memorie*], εἴτε τοποθετεῖται στο ἔτος 1774 (βλ. Βασιλείου Γ. Ἀτέση, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 278 καὶ

Svetlana Gorshenina, *Explorateurs en Asie central. Voyageurs et aventuriers de Marco Polo à Ella Maillart*, Olizane 2003, σ. 149), συμφωνώντας με την επίσημη μαρτυρία του ίδιου του μητροπολίτη, όπως θα δούμε στη συνέχεια [βλ. V. V. Grigor'ev, «Hrisanfa mitropolita novopatratskago o stranah'' Sredney Azii poseshchennyh'' im'' v 1790 godah» (Χρυσάνθου, μητροπολίτου Νέων Πατρών, Περί των χωρών της Μέσης Ανατολής επισκεφθεισών υπ' αυτού τη δεκαετία του 1790), *Chteniya v'' imperatorskogo obshchestve istorii i drevnostey rossiyskih'' pri moskovskom'' universitete. Povremennoe izdanie* 1 (1861) II (στο εξής: Grigor'ev, «O stranah''»)].

[4] Τσιτσέλη, *Σύμμικτα*, σ. 93, και Βελούδου, *Έλλήνων όρθοδόξων άποικία*, σ. 199.

[5] Σάθα, «Άνέκδοτος Κώδηξ», σ. 204.

[6] Τσιτσέλη, *Σύμμικτα*, σ. 93, Pignatorre, *Memorie*, σσ. 232-233 και Βελούδου, *Έλλήνων όρθοδόξων άποικία*, σ. 199. Ας σημειωθεί ότι οι Έλληνες στην αυτοκρατορική Ρωσία εμφανίστηκαν το 15^ο αιώνα μετά την άλωση της Τραπεζούντας από τους Οθωμανούς, αλλά μετά το Ρωσοτουρκικό Πόλεμο του 1768-1774 και την υπογραφή της συνθήκης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή οι μεταναστεύσεις των Ελλήνων στη Ρωσία αυξήθηκαν. Το 1778 έλαβε χώρα μαζική μετοίκηση των Ελλήνων από το χαγανάτο της Κριμαίας στην περιοχή βορείως της Αζοφικής Θάλασσας, οπότε και ιδρύθηκαν οι πόλεις Μαριούπολη και Εκατερινοσλάβ. Ιδιαίτερα τον Ιούλιο του 1778 οι χριστιανοί κάτοικοι του χαγανάτου της Κριμαίας, υπό την ηγεσία του μητροπολίτη Γοθθίας και Καφφά Ιγνατίου, ζήτησαν τη μετοικεσία τους στη Ρωσία. Το αίτημά τους εγκρίθηκε από την αυτοκράτειρα της Ρωσίας Μεγάλη Αικατερίνη και υπό την καθοδήγηση του τότε υποστράτηγου Α. V. Συνογον ο χριστιανικός πληθυσμός του ισλαμικού χαγανάτου της Κριμαίας μετανάστευσε στην περιοχή βορείως της Αζοφικής Θάλασσας. Το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς την αυτοκρατορική Ρωσία ωστόσο πραγματοποιήθηκε κυρίως κατά τη διάρκεια των πολέμων των ετών 1828-1829, 1853-1856 και 1877-1878. Ασθενέστερα ήταν τα κύματα μεταναστεύσεως μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, αλλά αυξήθηκαν και πάλι κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όλες οι μεταναστεύσεις είχαν ως κύρια αιτία την αφόρητη ζωή των Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. βλ. Κ. Κ. Παπουλίδης, *Ανατόλιος Μέγες (1722/23- ;). Η ζωή και το έργο του. Συμβολή στο Ελληνικό Σχέδιο της Μεγάλης Αικατερίνης*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 121-126. Για την ιστορία της εγκαταστάσεως των Ελλήνων στη Ρωσία γενικότερα βλ. Ι. Κ. Χασιώτης, *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Μετοικεσίες και Εκτοπισμοί. Οργάνωση και Ιδεολογία*, εκδ. University Studio Press,

Θεσσαλονίκη 1997 και Κ. Κ. Παπουλίδης, «Η ελληνική διασπορά στη Ρωσία το 15^ο με 17^ο αιώνα», *Αρχειογραφικά και ιστοριογραφικά της Ρωσίας*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2000, σσ. 29-37. Αναφορικά με τα εκκλησιαστικά πράγματα της περιοχής γνωρίζουμε ότι από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα το Οικουμενικό Πατριαρχείο διατηρούσε στην Κριμαία δύο μητροπόλεις, της Γοτθίας και του Καφφά (Καφατιανής), οι οποίες ενώθηκαν το 1678. Ο έλληνας μητροπολίτης Γοτθίας και Καφφά Ιγνάτιος (κατά κόσμον Ιάκωβος Κωνσταντίου Κοζαδινός, Gozadinon ή Hozadinon), ο οποίος γεννήθηκε στην Κύθνο πιθανότατα το 1714, κατείχε τον τίτλο στην Κριμαία από το 1771. Τον ίδιο τίτλο διατήρησε και στην Αυτοκρατορική Ρωσία, όταν η μητρόπολη με τον ίδιο τίτλο παρέμεινε ως προσωποπαγής υπό τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ρωσίας από το 1779 έως το 1784 ή 1786, έως δηλαδή το θάνατό του. Εν συνεχεία η μητρόπολη καταργήθηκε. Ο Ιγνάτιος τάφηκε στον καθεδρικό ναό της Μαριουπόλεως. Βλ. Κ. Κ. Παπουλίδης, *Ανατόλιος Μέγας (1722/23- ;)*. *Η ζωή και το έργο του. Συμβολή στο Ελληνικό Σχέδιο της Μεγάλης Αικατερίνης*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 122, υποσημ. 6.

[7] Βλ. Grigor'ev, «Ο stranah''», σσ. 2-4 και Α. Ι. Andreev, «Russkie pis'ma iz arhiva Svena Gedina v Stokgol'me» (Ρωσικές επιστολές από το αρχείο του Σβεν Γκέντιν στη Στοκχόλμη), *Ariavarta* 1 (1997) 43-45 (στο εξής: Andreev, «Russkie pis'ma»).

[8] Έχοντας υπόψη ότι η υπάρχουσα έως τώρα βιβλιογραφία παρέχει, όπως είδαμε, αντιφατικές πληροφορίες ως προς το χρόνο ανόδου του Χρυσάνθου στο μητροπολιτικό θρόνο των Νέων Πατρών, η προσωπική μαρτυρία του ίδιου του μητροπολίτη έχει βαρύνουσα σημασία, καθώς επρόκειτο για επίσημη κατάθεση ενώπιον των ρωσικών αρχών. Πέραν τούτου η σαφής μνεία του ονόματος του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ (β' πατριαρχεία 1773-1774) ενισχύει την άποψη ότι ο Χρυσάνθος ανήλθε στο μητροπολιτικό θρόνο πράγματι το 1774 και όχι το 1782, όταν δηλαδή στον οικουμενικό θρόνο βρισκόταν πλέον ο Γαβριήλ Δ' (1780-1785).

[9] Πρόκειται για το Χαλέπι της Συρίας.

[10] Πρόκειται για την πόλη Μουσκάτ στο Ομάν.

[11] Βλ. Στ. Α. Παπαδόπουλου-Χρ. Φλωρέντη, *Κείμενα για την τεχνική και την τέχνη . Νεοελληνικό αρχείο Ι. Μονής Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου*, εκδ. Πολιτιστικό

Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1990, σσ. 208-210.

[12] Isabel' de Madariaga, *Ekaterina Velikaya i ee erocha* (Η μεγάλη Αικατερίνη και η εποχή της), εκδ. Omega, Moskva 2006, σσ. 285 και 339.

[13] Andreev, «Russkie pis'ma», σσ. 43-45.

[14] Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 1-28.

[15] Πρόκειται για το σημερινό Γκοργκάν που βρίσκεται στο βορειοδυτικό Ιράν.

[16] Πόλη στο σημερινό Ουζμπεκιστάν.

[17] Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 5-6.

[18] Χερσόνησος στο σημερινό Καζαχστάν.

[19] Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 6-7.

[20] Πρόκειται για την αρχαία πόλη Βάκτρα στα βόρεια του Αφγανιστάν. Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 7-10.

[21] Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 10-12.

[22] Grigor'ev, «O stranah''», σσ. 12-14.

[23] Andreev, «Russkie pis'ma», σσ. 44-45.

[24] Isabel' de Madariaga, *Ekaterina Velikaya i ee erocha* (Η μεγάλη Αικατερίνη και η εποχή της), εκδ. Omega, Moskva 2006, σ. 339.

[25] Κ. Παπουλίδης, *Ανατόλιος Μέλες (1722/23- ;). Η ζωή και το έργο του. Συμβολή στο Ελληνικό Σχέδιο της Μεγάλης Αικατερίνης*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2003.

[26] Δεν είναι τυχαίο ότι το επίθετο του Χρυσάνθου που παραδίδεται από τις ρωσικές πηγές είναι Κονταρίνι, το οποίο παραπέμπει στη γνωστή οικογένεια των ευγενών της Βενετίας. Αν και δεν έχει καταστεί δυνατόν να επιβεβαιωθεί, εάν ο Χρυσάνθος, Έλληνας το γένος, είλκε την καταγωγή του από το γνωστό οίκο Κονταρίνι, δεδομένου ότι οι ελληνικές πηγές τον αναφέρουν μόνο ως Δαλλαπόρτα ή Δελλαπόρτα, είναι ενδιαφέρον ότι κάποιος άλλο μέλος της ίδιας οικογένειας, ο Αμβρόσιος Κονταρίνι, ταξίδεψε στα ίδια μέρη που επισκέφτηκε ο μητροπολίτης Χρυσάνθος περίπου τρεις αιώνες νωρίτερα με διπλωματική αποστολή προς τον Ουζούν Χασάν και έμεινε γνωστός για τις σημειώσεις που κράτησε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του αυτού. Βλ. Jo. Barbaro-A. Contarini, *Travels to Tana and Persia. A narrative of Italian Travels in Persia in the 15th and 16th Centuries*, μτφρ. W. Thomas- S. A. Roy, [Hakluyt Society 49], εκδ. Burt Franklin, Νέα Υόρκη 1963.

[27] Y. Slezkine, «Naturalists Versus Nations: Eighteenth-Century Russian Scholars Confront Ethnic Diversity», *Representations* 47 (1994) 170-195.

[28] Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου προσώπου αποτελεί ο ιερομόναχος Σεραφείμ ο Μυτιληναίος. Βλ. Κ. Παπουλίδης, *Το πολιτικό και θρησκευτικό κίνημα του Ιεροεθνισμού και οι πρωτοπόροι του: Σεραφείμ ο Μυτιληναίος (ci. 1667- ci. 1735)*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008.

Πηγή: Ειρήνη Κασάπη, «Ο μητροπολίτης Νέων Πατρών Χρυσάνθος Δαλλαπόρτας ή Δελλαπόρτας», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό»*, Αθήναι 2011, σσ. 223-234.

<http://bitly.com/10u3C2b>